

# Lietuvos meno kūrėjų asociacija

## Niujorkas. Kompozitorės dienoraščiai (10)

2013-12-06

ŽURNALAS: LITERATŪRA IR MENAS

TEMA: Muzika

AUTORIUS: Žibuoklė Martinaitytė

DATA: 2013-12

### Efemeriško grožio blyksniai



R. Danisevičiaus nuotrauka

*Urbanistinis Niujorko peizažas, kur aukštyn kylančios dangoraižių vertikalės jau senokai užgožė elegantiškas bažnyčių smailes, formuodamos naują kreivę horizonte, dažnai sukelia efemeriško grožio pojūtį – kitoki nei stebint natūralius gamtos darinius. Nors, kaip sako rašytoja Ayn Rand, „atiduočiau gražiausią pasaulyje saulėlydį už vieną žvilgsnį į Niujorko dangaus kontūrą. Ypač, kai negali įžiūrėti detalių. Vien tik figūras. Figūras ir jas suformavusias mintis. Dangus virš Niujorko ir žmogaus valia padarė jas matomomis“.*

Miesto architektūrinių statinių ir jų tarpusavio sąveikos harmonija švytėjo grožio blyksniais, kaip ir rudens sezono metu girdėta muzika – to paties žmogiškojo proto sukurtas darinys. Tai buvo galima patirti kilnios senovės dvelksmo persmelktoje kanadiečių menininkės Janet Cardiff garsinėje instaliacijoje „40 balsų motetas“, pristatytoje viduramžių menai skirtame Metropoliteno muziejaus padalinyje Cloisters. Puikios akustikos XII a. ispaniškoje Fuentidueña koplyčioje per 40 ant stovų užkeltų ir ovalo forma išdėstytų garso kolonėlių skambėjo nuolat kartojamas 11 minučių trukmės polifoninis Thomo Tallio motetas „Spem in alium“ (1611 m.). Kiekvienas iš visų atskirai įrašytų balsų, transliuojamų per jiems skirtą garso kolonėlę jungėsi į tikrai išpūdingą kerinčią visumą – beveik fiziškai apčiuopiamą garsinę skulptūrą, kurią galima buvo išgirsti įvairiais pasirinktais būdais. Kai kurie klausytojai lėtai judėjo ratu nuo vienos kolonėlės prie kitos, sustodami ir išsiklausydami į per jas sklindančius balsus, kiti – tiesiog sustingdavo kur nors koplyčios viduryje ir užmerkdamo akis tarsi norėdami visiškai susiliesti su garsais bei sustiprinti iliuziją, jog yra iš tiesų apsupti gyvų atlikėjų, o ne įrašytų garsų. Tasai iliuzinio garso „tikroviškumo“ patyrimas vis keisdavosi, ypač sustiprėdamas tirštesnės faktūros kūrinių vietose, vienu metu skambant visiems balsams. Rodėsi, kad visa koplyčia pulsuoja nuo aplinkui esančio „nematomo“ choro garsinių vibracijų, sklindančių erdvėje, nuo kurių jautresniam klausytojui nevalingai

ištrykšdavo ašaros. Toks retai sutinkamas tobulo akustinio grožio išgyvenimas sužadino nenumaldomą norą vėl prie jo grįžti arba ieškoti savo įtaigumu prilygstančių patyrimų. O jų tikrai netrūko kasmetiniame Linkolno menų centre spalio 24–lapkričio 23 d. vykusiame festivalyje „White Light“. Ypač renesanso ir šiuolaikinės muzikos programą nepriekaištingai atlikusio ansamblio „Tallis Scholars“ koncerte (Alice Tully salė, lapkričio 16 d.), kur skambėjo neseniai mirusio britų kompozitoriaus Johno Tavenerio, esto Arvo Pärto ir jauno niujorkiečio Nico Muhly'o religinės tematikos kūriniai, ir kitame festivalio renginyje – styginių kvarteto JACK koncerte, skirtame austrų kompozitoriaus Georgo Friedricho Haaso kūrybai, pakvietusiame publiką pamiršti visus kitus pojūčius, išskyrus girdėjimą ir klausytis muzikos visiškoje tamsoje. Deja, į šį koncertą patekti buvo beveik neįmanoma – visi bilietai jau kelias savaites iki renginio buvo išparduoti, kas Niujorke, beje, atsitinka gana dažnai. Savo recenzijoje „NY Times“ muzikos kritikas Anthony's Tommasinis paminėjo, jog koncerto pradžioje įvyko tamsos bandymas, t. y. maždaug minutei buvo išjungta šviesa, kad klausytojai galutinai apsispręstų, ar jie patogiai jaučiasi tamsoje ir sugebės joje išbūti daugiau nei valandą. Testui pavykus prasidėjo koncertas, kur tiek publika, tiek ir atlikėjai skendėjo tamsoje. Laikantis kompozitoriaus instrukcijų, JACK kvarteto nariai sėdėjo keturiuose salės kampuose, toli vienas nuo kito, ir grojo iš atminties. Kvartetą, pavadintą „In iij.Noct.“, sudarė 18 muzikinių „situacijų“, kurių eigą ir pakartojimų skaičių kūrinio metu renkasi patys atlikėjai. Kontrastingi epizodai apėmė iš lėto gimstančius tirštus klasterius, įvairiausių gradacijų girgždesius, išgaunamus stipriau paspaudžiant stryklus, bei keistos harmonijos XVI a. kompozitoriaus Gesualdo citatą. Šį neįprastą koncertą girdėję klausytojai išsinešė su savimi keletą efemeriško grožio blyksnių, praskaidrinusių tamsųjį rudens metą ir vėl suspindėjusių jau trečius metus vykstančiame mini-festivalyje „21c. Liederabend, op. 3“ (lapkričio 22–23 d. BAM Harvey teatras). Inovatyviu požiūriu garsėjantys festivalio organizatoriai „Beth Morrison Projects“ ir šiame projekte pabandė įkvėpti gyvybės, regis, tokiam nuo laiko apdūlėjusiam vokalinės dainos žanrui. Festivalio pavadinimas kilo iš dar XIX a. Europoje paplitusių dainų vakarų (vokiškai „Liederabend“), kur intymioje ir jaukioje namų aplinkoje vokalistai atlikdavo populiarių klasikinių repertuarą, o kompozitoriai kūrė specialiai tam skirtas dainas bei kartais patys akompanuodavo klavesinu ar fortepijonu. Du festivalio vakarai pristatė išsamią operos, muzikinio teatro bei dainos žanrų kolekciją – iš viso nuskambėjo 22 šiuolaikinių kompozitorių kūriniai.



Janet Cardiff garsinė instaliacija „40 balsų motetas“. Žibuoklės Martinaitytės nuotrauka

Pasitelkdami kino ir vaizdo menininkų bei šviesos dizainerių minimalistinius vizualinius sprendimus, kiekvienam numeriui labai skoningai ir originaliai pritaikant multimedijų apipavidalinimą, organizatoriai į spalvingą visumą sujungė įvairius muzikinius stilius – nuo džiaz, gospelo ar roko hibridų (M. Incontrera ar D. T. Little'o kompozicijos), etninės muzikos atgarsių (H. Ruo „Written on the Wind“ pipai ir vokalui, M. Fairouzo scena iš operos „Bhutto“) iki kiek grynesnės akademinės muzikos (A. Vrebalovos ištrauka iš operos „Mileva“). Stulbino ne tik nepriekaištingas techninis projekto įgyvendinimas bei puikus atlikėjų (NOVUS NY ansamblis ir Trinity Wall Street choras) pasiruošimas, ypač turint omenyje, jog daugelis kūrinių skambėjo pirmą kartą, bet ir stiprus akivaizdžiai juntamas emocinis krūvis, panašus, tarkime, į solisto, jau daug kartų atlikusio koki nors vaidmenį tradicinėje operoje ir tiesiog su juo

suaugusio. Tarp visų talentingų vietinių vokalistų itin išsiskyrė baritonas Christopheris Burchettas, atlikęs keletą vaidmenų pirmajame festivalio vakare. Toks sėkmingas renginys su inscenuotomis dar nepabaigtų operų ištraukomis funkcionavo tarsi filmo treileriai, skirti suintriguoti žiūrovus, kurie dabar tikrai nekantriai lauks ir tų operų premjerų. Kartu tai užtikrino progresyvią šiuolaikinės operos žanro ateitį, kuri bent jau šį rudenį po Niujorko miesto operos bankroto paskelbimo tapo kiek miglota. 70 metų gyvavusi institucija, siekusi padaryti operą prieinamą paprastiems miestiečiams ir taip pat statydavusi retesnes bei dabartines operas, galiausiai buvo priversta likviduotis dėl finansinių sunkumų. Tiesa, tai buvo ne vienintelė šokiruojanti šio rudens naujiena. Dėl scenos darbininkų streiko neįvykęs Carnegie Hall salės sezono atidarymo koncertas taip pat sukėlė daug diskusijų. Spauldoje pasirodžius informacijai apie tai, kiek uždirba scenos darbininkai, kurie, priminsiu, atlieka fizinį darbą stumdydami fortepijonus ar pastatydami natų pultus orkestrantams, pasirodė, jog jie gerokai viršija vidutinį atlikėjų ar net tos pačios organizacijos finansų direktoriaus atlyginimus. Streiko priežastys – nepratęstos darbo sutartys, kurios, visų nuostabai, po keleto dienų vėl buvo atnaujintos. Taigi, vietoje įprastinio atidarymo koncerto – rėmėjams skirtos šventinės programos su publikos numylėtais atlikėjais (šiuo atveju turėjo koncertuoti Filadelfijos simfoninis orkestras ir smuikininkas Joshua Bellas) – Carnegie salė klausytojams duris atvėrė spalio 3 d. Amerikos simfoninio orkestro koncertu, skirtu XX a. pradžios amerikiečių kompozitorių muzikai. Daugelis tą vakarą skambėjusių kūrinų demonstravo stiprų ritminį pradą bei modernizmo laikotarpiui būdingą uždegančios energijos pliūpsnį, tarp jų George'o Antheilo „Jazz Symphony“, Edgard'o Varèse'o „Amériques“ ir Aarono Coplando simfonija vargonams su orkestru. Na, o sezonui išibėgėjus, lapkričio 17 d., tas pats orkestras, diriguojamas Leono Botsteino vėl pakvietė pasiklausyti vien tik amerikiečių modernistų kompozitoriui Elliottui Carteriui skirto koncerto, aprėpusio kelis kūrybinius dešimtmečius. Čia itin džiugu buvo matyti salėje daugybę autoriaus, mirusio pernai ir sulaukusio garbingo 102 metų amžiaus, gerbėjų ir amžininkų, kurie paprastai šiuolaikinės muzikos koncertuose apsilanko retokai. Ką įrodė ir kitas Carnegie Hall salėje vykęs koncertas lapkričio 13 d. – San Francisko simfoninio orkestro pasirodymas, diriguojant Michael Tilson Thomas. Vakaro programoje, šalia klasikinio repertuaro, tebuvo vienas dabartinio autoriaus opusas, Steveno Mackey'aus „Eating Greens“ (1993). Kaip jau įprasta šiam dirigentui, jis publikai kūrinį trumpai pristatė, vaizdingai apibūdindamas pasigirsiančius efektus bei jų kontekstualią prasmę. Tokie supaprastinti komentarai kiek priartino klausytojus prie dar nepažįstamos muzikos. Visgi, net ir dirigentui perspėjus dėl neįprastų garsų, išgirdus sulėtintą ir tyloje išryškėjusį smuiko gergždimą arba harmonikos garsus, per salę nuvilnijo juoko banga. Grotesko pojūtis lydėjo ir kitą šiuolaikinį kūrinį – amerikiečių kompozitoriaus Christopherio Rouse'o koncertą obojui ir orkestrui, lapkričio 14 d. nuskambėjusį Niujorko filharmonijoje. Ch. Rouse'as, jau antrą sezoną užimantis garbų Niujorko filharmonijos kompozitoriaus postą, demonstravo puikiai suvaldytos orkestrinės paletės spalvų žaismą, aiškia formos architektoniką, nekeldamas klausytojui ypatingų suvokimo iššūkių. Niujorko filharmonijos orkestras, diriguojamas Alano Gilberto, tą vakarą išties grojo pasigėrėtinais, atskleidžiamas visą savo milžiniško akustinio potencialo galybę. Žinoma, tam padėjo ir repertuaro pasirinkimas – orkestruotės meistro Richardo Strausso simfoninės poemos „Taip kalbėjo Zaratustra“ bei „Don Žuanas“.



„Liederabend“. Rebeccos Greenfield nuotrauka

Po didingų ir žėrinčių ryškaus orkestrinio skambesio blyksnių vėl grįžau į kamerines Carnegie Hall sales, kur lapkričio 20 d. Weill rečitalių salėje įvyko Niujorke gyvenančio lietuvių pianisto Gabrieliaus Alekno rečitalis. Organizuotas Lietuvos konsulato ir skirtas Lietuvos pirmininkavimui ES Tarybai, šis renginys sukviėtė įvairių šalių diplomatus bei vietinės lietuvių bendruomenės atstovus. Bene įdomiausiai tą vakarą nuskambėjo G. Bacewicz ir V. Bacevičiaus kūrinių interpretacijos, atliktos su tokia pat įtaiga ir techniniu meistriškumu, kaip ir romantinio periodo opusai. Kitas kamerinis renginys, jau skirtas vien šiuolaikinei amerikietiška muzikai – tai kupinas energijos ir išradingumo mušamųjų ansamblio „Sō Percussion“ koncertas, pavadintas „Amerikietiški modeliai“, įvykęs lapkričio 23 d. Carnegie Zankel salėje. Čia skambėjo instrumentai, specialiai išrasti ar sukurti kiekvienam naujam kūriniiui: Bryce'o Dessnerio „Music for Wood and Strings“ buvo naudojami įgarsinti cimbolai, o 2002 metų Davido Lango „the so-called laws of nature“ („taip vadinami gamtos dėsniai“) – suderinti gėlių vazonai, variniai vamzdžiai ir arbatos puodeliai. Mušamųjų kvartetui talkino ir elektronikos duetas „Matmos“, pateikęs trumpą D. Lango kūrinio remiksą ir premjerinį sunkiai suvokiamos formos bei paskirties interliudą „Carnegie Double Music“. Vakaro pabaigoje skambėjęs D. Lango kūrinys stulbino savo sudėtinga ritmo architektūra, dažnai pasiekiami keliems atlikėjams unisonu grojant vienodus ritmo modelius subtiliai tembriškai besiskiriančiais instrumentais. Virš pusvalandžio trukusiame kūrinyje, ritmines konfigūracijas sekančių klausytojo dėmesys neatslūgo nė akimirksniui, ir tik paskutinėje kūrinio dalyje laukė šioks toks malonus atokvėpis – vis kartojamas paprastutis, atmintin lengvai įstringantis motyvas, grojamas gėlių vazonais ir arbatos puodeliais, skambesio krištoliniu skaidrumu priminė stebuklingus Mozarto „Užburtosios fleitos“ varpelius. Ir vėl švystelėjo grožio blyksniai, šįkart priminę kalėdinių eglių spindesį ir artėjančias džiugias žiemos šventes Niujorke – mieste, kadaise rašytojo Kurto Vonneguto poetiškai pavadintame „nacionaliniu dangoraižių parku“.



„Sō Percussion“. Live Well nuotrauka